

nek betöltéséhez egyetemi könyvtárosi végzettség kell. Az új rendszerben ezzel szemben a főiskola és az egyetem egyaránt adhat felső szintű, magiszter fokozatot. A közalkalmazotti könyvtárosok besorolását illetően a belügyminisztérium olyan javaslatot tett, hogy a magiszter fokozat az emelt szintű munkaköröknek feleljen meg, a felső szintű munkaköröknek pedig csak akkor, ha azok egy egyetem magiszter szintjével azonosak, amit akkreditációnak kell igazolnia. Bajorország viszont nem ért egyet ezzel a javaslattal. Az ő elképzelésük szerint a magiszter fokozat az emelt szintű munkakörökben lenne

megfelelő, a felső szintű munkakörökhöz ezt kiegészítő egyéni kvalifikáció is szükséges lenne.

A vita még nem zárult le. Tény azonban, hogy amennyiben a főiskolákon szerzett magiszter fokozat nem lesz az egyetemen szerzettel egyenértékű, ez a felsőoktatási reform csődjét jelenti ezen a területen. Ezt a német „külön utat” aligha fogadnák megértéssel a külföldi kollégák, még kevésbé a német főiskolai hallgatók.

(Katsányi Sándor)

lásd még 12

KÖNYVTÁRAK ÉS FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

03/019

KOSCHNICK, Annett – RICHTER, Steffi: Neunzig Jahre Deutsche Bücherei Leipzig = Dial.Bibl. 14.Jg. 2002. 3.no. 4-7.p.

90 éves a lipcsei Deutsche Bücherei

Könyvtártörténet -nemzeti; Nemzeti könyvtár

Németországban először az 1848-as forradalom során merült fel egy nemzeti könyvtár alapításának ügye: a könyvkereskedők a Szent Pál Székesegyházban üléselő nemzetgyűlés számára felajánlottak egy 4600 kötetes gyűjteményt, mint a jövő nemzeti könyvtár alapját. (A forradalom bukása után a könyvek Nürnbergbe került, jóval később, 1938-

ban viszont a lipcsei Deutsche Bücherei kapta meg őket fennállásának 25. évfordulójára, mint a nemzeti könyvtári gyűjtemény történeti magvát.) Németország tartományokra osztottsága miatt a korai kezdeményezés ellenére csak később, 1912-ben került sor a nemzeti könyvtár létrehozására. Ekkor is a könyvkereskedők voltak az indítványozók: szeptember 25-én a német könyvkereskedők lipcsei szövetsége javaslatot tett az intézmény létrehozására, s a javaslathoz október 2-án csatlakozott a Szász Királyság, Lipcse városa és a német könyvkereskedők szövetsége, a Börsenvereine is. A költségek két ötödét Szászország vállalta, két ötödét a könyvkereskedői egyesületek, egy ötödét pedig Lipcse városa. 1913 októberében már elhelyezték az új épület alapkövét a Karl-Siegismund utcában, ez a helyválasztás azonban nem bizonyult szerencsésnek, egy év

múlva kedvezőbb új helyen, a Deutsche téren kezdődött meg az építkezés az alapköő áthelyezésével. 1916 szeptember 2-án nyílt meg a könyvtárnak ma is otthont adó, építőművészetileg is rendkívül értékes épület. Az ekkor elkészült főépülethez már az induláskor, 1914-ben megtervezték a két kiegészítő oldalszárnyat, s úgy vélték, hogy ezek együttesen 200 évre biztosítják majd az állomány elhelyezését.

Az első – délkeleti – mellékszárnyat 1934-36 között építették meg. A világháború alatt, 1943 decemberében a könyvtárat gyújtóbomba találat érte, a tetőszerkezet és a nagy olvasóterem leégett. A könyveket 1944 januárjában elszállították, a könyvtár csak 1947 szeptemberében nyílt meg újra.

A második – előre megtervezett – épületszárnyat 1959-63 között építették meg, megnövelve ezzel a raktári kapacitást. A harmadik kiegészítő építkezésre 1976-82 között került sor, az ekkor épített toronyraktár azonban már teljesen eltért az eredeti koncepciótól.

A nemzeti könyvtári funkció a német újraegyesítés után kérdésessé válhatott volna, a könyvtár sorsáról azonban már „Az NSzK és az NDK közötti szerződés Németország egységének helyreállításáról” c. alapidokumentum is (1990. okt. 3.) intézkedett. E szerint a nemzeti könyvtári funkciót a három helyszínen működő Die Deutsche Bibliothek látja el, ennek három egysége: a lipcsei Deutsche Bücherei, a Frankfurti Deutsche Bibliothek és a berlini Deutsches Musikarchiv. A lipcsei könyvtár alapvető feladata, a német vonatkozású nyomtatott és más formájú publikált szövegek gyűjtése és őrzése változatlan maradt.

1990-ben merült fel a rossz állapotban levő műemlék épület teljes rekonstrukciójának gondolata. Az 1992-ben induló, hosszú távú újjáépítés 28 millió €-ba fog kerülni. A könyvtár együttműködik a műemlékvédelmi hatósággal, hogy a felújítás a könyvtár funkciójának és a műemlékvédelmi szempontoknak egyaránt megfeleljen. A rekonstrukció során kerül a negyedik kiegészítésre: 2004-ben meg-

kezdik az új raktárépület emelését, mely újabb 20 évre biztosítja a dokumentumok tárolását, új és bő helyet ad a könyvtár keretében működő könyv- és írástörténeti múzeumnak is.

(Katsányi Sándor)

lásd még 5

Felsőoktatási könyvtárak

03/020

SPOHRER, James H.: Les bibliothèques universitaires françaises et nord-américaines: prolégomenes a une étude comparative = Bull. Bibl. 47. tom. 2002. 5.no. 32-35.p. Bibliogr. lábjegyzetben.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A francia és észak-amerikai egyetemi könyvtárak összehasonlítása

Egyetemi könyvtár; Összehasonlító könyvtártudomány; Statisztika

Az egyes országok régóta kifejlesztették a maguk statisztikai eszközeit, hogy intézményeik és az általuk nyújtott szolgáltatások gyarapodásáról képet kapjanak. A könyvtárak saját szempontú elemzéseket végeznek vagy pedig többféle könyvtártípust közösen vetnek egy-egy összehasonlító analízis alá. Ez történt a jelen esetben is, melynek érdekessége, hogy ezt a felmérést rendszeres időközökben megismétlik. Amerikában a több mint nyolc évtizede statisztikai vizsgálatokkal foglalkozó ARL (Association of Research Libraries), a Tudományos Könyvtárak Egyesülete végezte el a 49 kritérium alapján összeállított vizsgálatot, míg Franciaországban az egyetemi könyvtárak általános statisztikával foglalkozó csoportja, az ESGBU (Enquête statistique générale aupres des bibliothèques universitaires) tette ugyanezt.

A két intézmény statisztikai adatainak egybevetésekor szembevetendő a franciák alaposága, részletesebb adatfelvétele, különösen a beszerzést és a beíratkozást illetően. Az észak-amerikaiaknál viszont megjelenik egy olyan kategória, a technikai és tartalmi tájékoztatási kérdéseké, amely a franciáknál teljesen hiányzik. Pedig ez fontos, hiszen fényt vet a könyvtárosoknak az olvasókkal, felhasználókkal való interaktív kapcsolatának milyenségére.

Az összehasonlító elemzés során felmerülnek az alábbi kérdések: Mi célból készülnek a hagyományos vizsgálatok? A rendszeresen ismétlődő felmérések eredményeinek alapos elemzése során születnek-e előrevívó javaslatok? A francia és észak-amerikai metodológiai különbségek (részletesség-nagyonalosság) valójában a statisztikai adatok iránti nagyobb érzékenységből vagy pedig csak a két ország különböző könyvtárvezetési szemléletéből adódnak? Elfogadható-e, hogy két, eltérő felsőoktatási rendszerű és más-más anyagi szinten álló egyetemi könyvtárat azonos „normáknak” vessenek alá? Stb.

Hogy valós végeredményeket nyerjünk, célszerűnek látszik közös mutatókat kidolgozni, megnézni, hogy a különféle rendszereknek vannak-e olyan kapcsolódási pontjaik, amelyek elegendőek az összehasonlításhoz, vagy olyan módszert kifejleszteni, amely a két ország előző vizsgálati eredményein nyugszik. Ezzel erősít, időt, munkát takaríthatunk meg.

Még a leggondosabban összeválogatott kérdések ellenére is van olyan téma, amelyet sem a franciák, sem az észak-amerikaiak nem vizsgáltak. Ez pedig az olvasók, a felhasználók elégedettségét érintő kérdéskör, amely viszont szükséges lenne az olvasószolgálat gyenge és erős pontjainak feltérképezéséhez.

A témához érdemes megnézni a következő két webhelyet::

- az ARL statisztikai honlapja:
<http://www.arl.org/stats/arlstat/index.html>

- a Berkeley Egyetem 2000 őszi végzett „elégedettségi” vizsgálatáról:

<http://www.lib.berkeley.edu/Staff/UserSurvey/>

(Pajor Enikő)

03/021

AHMED, Syed Sajjad: Managing change to enhance Web-based services in the Arabian Gulf libraries = Online Inf.Rev. 26.vol. 2002. 4.no. 265-270.p. Bibliogr.

Korszerű web-alapú szolgáltatások hét arab egyetemi könyvtárban

Egyetemi könyvtár; Felmérés [forma]; Számítógéphálózat; Szolgáltatások

Az Arab Öböl országainak hét egyetemi könyvtárban végeztek felmérést annak megállapítására, hogy milyen internetes szolgáltatásokat nyújtanak használók számára a honlapjukon, különös tekintettel a katalógusokra, keresőgépekre és web-űrlapokra. Az eredmények azt mutatták, hogy majdnem mindegyik könyvtár nyújt valamilyen internetes szolgáltatást. A cikk azzal is foglalkozik, hogyan lehetne fejleszteni a meglévő szolgáltatásokat, beleértve a figyelőszolgálatot és a könyvtárhasználati képzés hatékony módszereit. A szerző szerint a tanulmány eredményei, különösen a szóban lévő térség könyvtárosai számára, hasznosak lehetnek internetes szolgáltatásaik fejlesztéséhez.

(Autoref.)

lásd még 2, 36, 66, 78, 84

Közművelődési könyvtárak

03/022

BLACK, Alistair – CRANN, Melvyn: In the public eye. A mass observation of the public library = J. Librariansh. Inf.Sci. 34.vol. 2002. 3.no. 145-157.p. Bibliogr.

A nyilvánosság szeme előtt... A közkönyvtár és a közvélemény

Közművelődési könyvtár; Közvéleménykutatás

A cikk egy tanulmány eredményeit ismerteti, amely az ún. Tömeg-megfigyelési Archivum (Mass Observation Archive, MOA) számára végzett adatgyűjtési technikát alkalmazta a közkönyvtár használóinak vizsgálatára. Azon túl, hogy nyilvánosságra akarta hozni, hogy mit csinálnak jól, illetve rosszul a közkönyvtárak, be kívánta bizonyítani a tömegmegfigyelés módszerének használhatóságát a könyvtári környezetben. A tanulmányozandó adatokat 231 önkéntes riportalany írásos észrevételeiből gyűjtötték össze, a MOA által használt ún. „életrajzi napló” (autobiographical diary) módszer segítségével. Az adatok elemzésével a könyvtárhasználat különféle szempontjait akarták felfedni, például: általános benyomások; szolgáltatás-korlátozások; társadalmi kirekesztettség; kommercializálódás; számítógépek használata; hely-kérdések; személynét; épület, tervezés és légkör. A projektet sikeresnek ítélték, és megállapították, hogy módszertani hiányosságai ellenére (szubjektivitás, kísértés a megfigyelések kiszínezésére, reprezentativitás hiánya az önkéntesség miatt) a módszer hasznos és praktikus.

(Autoref. alapján)

03/023

GÓRSKA, Elżbieta – WINOGRADSKA, Katarzyna: Raport o stanie kompjuterizacji bibliotek publicznych 2002 = Bibliotekarz. 2002. 7/8.no. 2-8.p.

Beszámoló a nyilvános könyvtárak 2002. évi számítógépesítéséről

Közművelődési könyvtár; Számítógépesítés

A 2000-ben működött 8946 lengyel nyilvános könyvtárból 831, azaz 9,3% rendelkezett számítástechnikai eszközökkel, a 2001-ben számba vett 8858-ból pedig 1336, azaz 15,08%. A viszonylag gyors előrelépés ellenére a számítógépesítettség szempontjából a lengyel könyvtárügy számos más ország (egyebek mellett: Magyarország) könyvtárügyétől marad el.

Az intrnethez a könyvtárak 7,7%-nak van kapcsolata, de mindössze 4%-nyi az olyan könyvtár, ahol a hálót a közönség is igénybe veheti, ami különösen kívánatos fejlesztési-fejlődési követelmény.

A 18 vajdasági könyvtár mindegyike számítógépesített úgy-ahogy (lokális hálózatok, gépi katalógusok és belső ügyviteli eljárások gépesítettsége jellemzik őket). A gépi felszereltség tekintetében a következő vajdasági könyvtárak járnak az élen: Katowice (99%), Poznan (83%), Lublin (76%), Lódz (74%), Opole (80%).

A 198 járási könyvtár 90%-ában láttak neki a számítógépesítésnek. Ez az arány 2000-ben még csak 74%-os volt.

Az öt és fél ezer községi (falukörzeti) könyvtár 7,2%-a számítógépesít, és 2,06%-ának van internet-szolgáltatása.

Elmondható, hogy a korszerűen működő lengyel könyvtárak rájöttek az internet „ízére”, s csak az elhelyezési és személyi feltételek szűkös volta miatt nem terjed a felszerelés és a használat az elképzelések gyorsaságával.

Összesen 26 program szolgál könyvtári célokat. Legmagasabb a MAK-ot, SOWÁ-t, LIBRÁ-t, PATRON-t és az ISIS-t, azaz az egyszerűbb-olcsóbb

megoldás mellett kikötő alkalmazók száma. Hét vajdasági könyvtár komplex programot vezetett be. Ezek: ALEPH (2 könyvtár), HORIZON, PROLIB, VTIS (egy-egy könyvtár).

(Futala Tibor)

03/024

MORRIS, Anne – SUMSION, John – HAWKINS, Margaret: Economic value of public libraries in the UK = Libri. 52.vol. 2002. 2.no. 78-87.p. Bibliogr.

A közkönyvtárak gazdasági értéke az Egyesült Királyságban

Hatékonyág; Közművelődési könyvtár; Kutatási jelentés [forma]; Normatívák, mutatószámok

A brit közkönyvtárakban a Best Value („a legjobb értéket a közpénzekért”) már több évtizede elfogadott cél és program. Az utóbbi időben egyre többször merült fel annak igénye, hogy a közkönyvtári szolgáltatások gazdasági értékét felmérjék, a használók szempontjaiból kiindulva.

A cikkben ismertetett kutatás során a korábbi vizsgálatokat összegző szakirodalom áttekintése, saját felmérés, majd modellálás segítségével készítették el a használói igények gazdasági vonásainak és hatásának általános leíró modelljét. Emellett 550 könyvtárhasználót is megkérdeztek a könyvkölcsönzés lebonyolítása során a kölcsönzés céljáról, okáról, „élvezeti értékéről”, és arról, milyen árat lettek volna hajlandók fizetni, hogy a könyvet „bérbe vegyék”, ha a könyvtárban nem lett volna hozzáférhető.

A leíró modell és a felmérés alapján gazdasági modelleket fogalmaztak meg. Ezek egyike, az optimalizálási modell elméleti szempontok alapján közelíti meg és magyarázza a közkönyvtár egyik legfontosabb tevékenységét, a könyvkölcsönzést. A hasznosságra vonatkozó modell ezt bővíti ki, és a hasznosságot az olvasási alkalmak számával fejezi ki és a magán- és közkiadásokkal veti össze. Kísérletet tettek arra is, hogy felbecsüljék a közkönyvtári szolgál-

tatások szélesebb körének hasznosságát az ország gazdasága szempontjából. A kiinduló adatokat a könyvtári szolgáltatás különböző területein más célra gyűjtött statisztikai adatokból nyerték ki. Végül két új teljesítménymutató (a könyvtár értékteremtő képessége a kölcsönzés során, illetve a szerzeményezés költségének és a kiadói listaárnak az aránya) kialakításával kapcsolatban fogalmaztak meg szempontokat.

(Hegyközi Ilona)

03/025

BUDYŃSKA, Barbara – JEZERSKA, Małgorzata: Biblioteki powiatowe w sieci bibliotek publicznych = Bibliotekarz. 2002. 9.no. 2-8.p.

Járási könyvtárak a nyilvános könyvtárak hálózatában

Járási könyvtár

A lengyelországi közigazgatásban újból meghonosodott a járási szint: összesen 308 területi járást szerveztek. A könyvtárügy ugyancsak kénytelen volt ezt a fejleményt követni, bár egy ilyen átszervező munka korábban nem volt „tervbe véve”.

2001 végéig ennek során 231 járási könyvtár alakult. Közülük 159 volt területi könyvtár, 47 járási jogú (városi) könyvtár, 25 intézmény pedig mindkét funkció ellátására szerveződött. A Könyv és Olvasás Intézete 2001-ben (két részletben) összesen 91 területi járási könyvtárat keresett fel, hogy feltérképezze helyzetüket. A vizsgálóbiztosok megállapították, hogy a folyamatot konfliktusok kísérik. Főként a területi funkciók ellátásának nincsenek meg a feltételei. Semmiképpen sem mondható kedvezőnek az a klíma, amelyben e könyvtárak megszülettek/megszületnek. Legtöbb helyen elmaradt az adekvát szervezet kialakítása, valamint az egyelőre pontosan nem is rögzített feladatrendszerükhöz mért dotálás.

Ennek ellenére a vajdasági könyvtárak „látnak fantáziát” és tennivalókat a járási könyvtárakkal kap-

csolatban. Nem utolsósorban az ország falusi településeinek kis lakosság számára és „laza” térbeli megjelenésére való tekintettel.

A felmérésben részt vevők is úgy látják, hogy a járási könyvtárak feladatrendszerét a falusi könyvtárak szükségleteihez képest kell – kellene – meghatározni-kiteljesíteni. Mindenképpen korszerű könyvtárrakká kellene fejleszteni őket. Bennük kellő számú és képzettségű könyvtárosoknak kellene dolgozni-

uk, s az állománygyarapítás, feltárás és olvasószolgálat tekintetében egyaránt korszerű technológiákat kellene alkalmazniuk. Szervezniük és működtetniük kellene a könyvtárak és egyéb intézmények kapcsolatrendszerét, ami korántsem könnyű feladat.

(Futala Tibor)

lásd még 4, 56, 71, 83

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állomány- alakítás

03/026

JOHANSSON, Marie: Library loyalties in limbo: the problems of support mechanisms for library purchasing routines – the case of Sweden = J.Librariansh.Inf.Sci. 34.vol. 2002. 3.no. 159-169.p. Bibliogr.

A könyvtárak támogatásának bizonytalanságai; az állománygyarapítási támogatási mechanizmus és a könyvtárellátás problémái Svédországban

Állománygyarapítás; Könyvtárellátó; Támogatás-pénzügyi-állami, hatósági

A svéd könyvtárak anyagi gondjai abból adódnak, hogy nem tudnak minden újdonságot megvásárolni, és ezért ott is választás elé kerülnek, ahol szinte képtelenség prioritásokat felállítani. Svédországban a *Bibliotekstjänst* (BTJ) az a könyvtárellátó

szervezet, amely fél évszázada foglalkozik szinte egyedüli központi vállalként a könyvtári dokumentumok beszerzésével és szállításával, és így monopol-helyzetben van. Már fél évszázada végzi ezt minden probléma nélkül, és egy olyan szolgáltatás-ként ismert, ami megkönnyíti a könyvtárosok munkáját. Ez a helyzet drámaian változott meg akkor, amikor a sajtóban fellángolt a vita a közkönyvtárak helyzetéről, az olvasókról és a könyvtárosokról – sőt a megjelenő és terjesztésre kerülő (vagy éppen nem kerülő) könyvek szerzői is megszólaltak. A kritikai észrevételeket a tanulmány részletesen ismerteti, amelynek nyomán a kérdéskör komplex jellegére is fény derül.

A kritikai megjegyzések alapvetően három témakört érintenek: a svéd „Új Könyvek”-ben megjelenő könyvismertetések szerzőit (az ún. „olvasók”-at), az állománygyarapítást jelentősen befolyásoló könyvismertetések, de jócskán kijut a kritikai megjegyzésekből a vállalat (BTJ) *Sambindingen*